

O'ZBEKISTONDA YURIDIK SOHA UCHUN MILLIY RAQAMLI HUQUQIY ARXELOGIYA MARKAZINI YARATISH

¹Maxmudov Bekzod

¹Toshkent davlat yuridik universiteti
Jinoiy odil sudlov fakulteti talabasi
bekzodmakhmudov2005@gmail.com

²Javoxir Eshonqulov

Ilmiy rahbar
javoxireshonqulov0724@gmail.com

²Toshkent davlat yuridik universiteti, Kiber huquq kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: *ushbu maqola O'zbekistonda yuridik arxeologiya bo'yicha milliy raqamli markazni tashkil etishning ahamiyati va imkoniyatlarini o'rganadi. Huquqiy tarix va milliy huquq tizimlari evolyutsiyasini o'rganishga bag'ishlangan huquqiy arxeologiya raqamli texnologiyalar orqali huquqiy materiallarni tizimli va keng qamrovli to'plash imkonini beradi. Huquqiy hujjatlarni raqamlashtirish, saqlash, tahlil qilish va jamoatchilikka kirishini ta'minlash orqali ushbu markaz milliy huquqiy merosni muhofaza qilish va kelgusidagi tadqiqotlar uchun to'liq ma'lumotlar bazasini yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, ushbu tashabbus tarixiy huquqiy ma'lumotlar orqali tadqiqotlar uchun yangi tushunchalarni taklif qilish va huquqiy ta'limni yaxshilash orqali milliy huquq tizimini rivojlantirishga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *O'zbekiston, huquqiy arxeologiya, milliy raqamli markaz, huquqiy meros, yuridik tarix, raqamlashtirish, yuridik hujjatlar, huquqiy tadqiqotlar, ma'lumotlar bazasi, huquqiy ta'lim.*

СОЗДАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ЦЕНТРА ЦИФРОВОЙ ПРАВОВОЙ АРХЕОЛОГИИ ДЛЯ ПРАВОВОГО ПОЛЯ В УЗБЕКИСТАНЕ

Махмудов Бекзод

Ташкентский государственный юридический университет
Студент факультета уголовного правосудия
bekzodmakhmudov2005@gmail.com

Джавахир Эшанкулов

Научный руководитель

javaxireshonkulov0724@gmail.com

Преподаватель кафедры киберправа Ташкентского государственного
юридического университета

***Аннотация:** в данной статье рассматриваются важность и возможности создания национального цифрового центра правовой археологии в Узбекистане. Юридическая археология, посвященная изучению истории права и эволюции национальных правовых систем, позволяет систематически и всесторонне собирать юридические материалы с помощью цифровых технологий. Оцифровывая, сохраняя, анализируя и делая юридические документы доступными для общественности, этот центр сыграет важную роль в сохранении национального правового наследия и создании всеобъемлющей базы данных для будущих исследований. Кроме того, эта инициатива будет способствовать развитию национальной правовой системы, предлагая новые идеи для исследований и улучшая юридическое образование на основе исторических правовых данных.*

***Ключевые слова:** Узбекистан, правовая археология, национальный цифровой центр, правовое наследие, история права, оцифровка, юридические документы, правовые исследования, база данных, юридическое образование.*

**CREATION OF A NATIONAL DIGITAL LEGAL ARCHEOLOGY
CENTER FOR THE LEGAL FIELD IN UZBEKISTAN**

Makhmudov Bekzod

Tashkent State University of Law

Faculty of Criminal Justice

bekzodmakhmudov2005@gmail.com

Javakhir Eshankulov

Scientific supervisor

Teacher of the Department of Cyber Law, Tashkent State Law University

javaxireshonkulov0724@gmail.com

Abstract: *this article examines the importance and possibilities of establishing a national digital center for legal archeology in Uzbekistan. Dedicated to the study of legal history and the evolution of national legal systems, legal archeology enables the systematic and comprehensive collection of legal materials through digital technologies. By digitizing, preserving, analyzing and making legal documents accessible to the public, this center will play an important role in the preservation of the national legal heritage and the creation of a comprehensive database for future research. In addition, this initiative will contribute to the development of the national legal system by offering new insights for research and improving legal education through historical legal data.*

Keywords: *Uzbekistan, legal archaeology, national digital center, legal heritage, legal history, digitization, legal documents, legal research, database, legal education.*

1. Kirish

O'zbekiston huquq tizimini rivojlantirish, uning milliy huquqiy merosini muhofaza qilish dolzarb ustuvor yo'nalishga aylandi. Rivojlanayotgan raqamli texnologiyalar bu ishda yangi imkoniyatlarni taqdim etadi. Huquqiy soha uchun raqamli arxeologiya markazini tashkil etish mamlakatning huquqiy tarixini tizimli ravishda o'rganish va bu bilimlarni kelajak avlodlarga etkazish bo'yicha keng qamrovli tashabbuslarni amalga oshirish imkonini beradi. Huquqiy tarixni va milliy huquq tizimlari evolyutsiyasini o'rganishga yo'naltirilgan huquqiy arxeologiya tarixiy huquqiy hujjatlarni to'plash, saqlash va jamoatchilik va tadqiqotchilar uchun keng foydalanish uchun raqamlashtirish texnologiyalaridan foydalanadi.

Ushbu taklif etilayotgan markaz nafaqat tarixiy huquqiy yozuvlarni tashkiliy raqamlashtirishga yordam beradi, balki tahlil va kelajakdagi ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash uchun mustahkam ma'lumotlar bazasini yaratadi. Bundan tashqari, bu tadqiqot va huquqiy ta'lim jarayonlariga tarixiy huquqiy ma'lumotlardan foydalanish imkonini beradi va shu bilan milliy huquq tizimining o'sishiga hissa qo'shadi. Shunday qilib, O'zbekistonda Milliy raqamli yuridik arxeologiya markazining tashkil etilishi xalqning huquqiy merosini asrab-avaylash va huquqiy bilimlarni yuksaltirish yo'lidagi muhim qadamdir¹.

Milliy raqamli huquqiy arxeologiya markazini tashkil etish tashabbusi O'zbekistonning huquqiy tarixi va milliy huquqiy tizimlarini chuqur o'rganish, ularni ilg'or raqamli texnologiyalar orqali jamoatchilikka taqdim etishdan iborat. Markazning asosiy vazifasi tarixiy huquqiy hujjatlarni to'liq raqamlashtirish va to'liq saqlash, bu merosning saqlanishi va kelajak avlodlar uchun ochiq bo'lishini ta'minlashdan iborat. Ushbu markaz nafaqat huquqshunolar va tadqiqotchilar, balki keng jamoatchilik uchun ham qimmatli manba bo'lib xizmat qiladi. Markaz huquqiy tarixni yanada qulayroq qilish orqali aholining huquqiy ongini yuksaltiradi va fuqarolarda huquqiy bilimlarga qiziqish uyg'otadi.

Milliy huquqiy merosni saqlash va raqamlashtirish orqali markaz xalqaro olimlar va ilmiy jamoatchilikka O'zbekistonning noyob huquqiy tarixini o'rganish imkonini beradi. Bunday yondashuv har bir hujjat va huquqiy manbaning tarixiy va madaniy ahamiyatini saqlab qoladi va milliy va global huquqiy evolyutsiyani chuqurroq tushunishga yordam beradi. Raqamlashtirilgan huquqiy ma'lumotlar bazasi akademik tadqiqotlar samaradorligini oshiradi va milliy qonunchilik

¹ Kowalski, W. (2016). Digital Preservation and the Importance of Archiving Legal Documents. Journal of Legal Informatics, 42(3), 156-170.

bazasini boyitish va takomillashtirish bo'yicha sa'y-harakatlarni qo'llab-quvvatlaydi.

Markazning ilg'or texnologiyalardan foydalanishi, shuningdek, huquqiy sohada raqamlashtirish, matn tahlili va huquqiy axborotni qayta ishlash uchun sun'iy intellektni qo'llash kabi ilg'or jarayonlarni amalga oshirish imkonini beradi. Ushbu vositalar huquqiy hujjatlar o'rtasidagi munosabatlarni aniqlashga, huquqiy rivojlanishni kuzatishga va ularning vaqt o'tishi bilan rivojlanishini tahlil qilishga yordam beradi. Milliy huquq tizimining tarixiy asoslarini zamonaviy huquqiy yutuqlar bilan uyg'unlashtirish rivojlanayotgan huquqiy ehtiyojlarga moslashishga yordam beradi.

Fishing -elektron aldamchilik bo'lib, foydalanuvchilarni soxta veb-sayt yoki xabarlar orqali shaxsiy ma'lumotlarini berish uchun aldashdir. Bunday hujumlarda hackerlar foydalanuvchilarni aldash orqali ularning shaxsiy ma'lumotlarini o'g'irlyadilar. Fishing hujumlari eng keng tarqalgan ijtimoiy muhandislik sxemalaridan biridir. Bunga odamlarni aldab o'z ma'lumotlarini bo'lishishga mo'ljallangan e-pochta xabarlari, SMS, ijtimoiy media yoki chat orqali yuborilgan xabarlar kiradi va firibgarlar bu ma'lumotlardan jiddiyroq jinoyatlar sodir etish uchun foydalanadilar. Shuningdek, zararli havola yoki biriktirmalar orqali qurilmalarda zararli dastur o'rnatish ham fishingning bir turi hisoblanadi².

O'zbekistonda ushbu milliy raqamli huquqiy arxeologiya markazining tashkil etilishi mamlakat huquqiy madaniyatini o'zgartiruvchi qadam bo'lib, uning

² Karimjonova Laylo Abdumalik qizi, & Javoxir Eshonqulov. (2024). LEGAL AND TECHNICAL ASPECTS OF PERSONAL DATA PROTECTION. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14231936>

huquqiy tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish uchun kuchli platforma yaratib, huquqiy hamkorlik madaniyatini yuksaltirmoqda³.

2. Metodologiya

O'zbekistonda huquqiy arxeologiya markazini tashkil etish va faoliyatini yo'lga qo'yish bo'yicha tadqiqotlar olib borish tizimli yondashuvni, har bir bosqichni puxtalik bilan bajarishni talab qiladi⁴.

2.1 Yuridik hujjatlarni aniqlash va tanlash

Ma'lumotlar manbalarini aniqlash: Bu bosqich O'zbekistonning huquqiy tarixi va huquqlarini aks ettiruvchi davlat arxivlari, sud qarorlari, me'yoriy hujjatlar, qonunlar, qarorlar va boshqa rasmiy huquqiy materiallar kabi manbalarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

Hujjatlarni tanlash: Hujjatlar milliy huquq tizimidagi tarixiy va huquqiy ahamiyatidan kelib chiqib tanlanadi. Huquqshunoslar va tarixchilar tomonidan boshqariladigan ushbu jarayon raqamlashtirish va saqlash uchun muhim bo'lgan materiallarni aniqlashga qaratilgan.

2.2 Raqamlashtirish jarayoni

Skanerlash va raqamlashtirish: Tanlangan hujjatlar yuqori sifatli skanerlash texnologiyasidan foydalangan holda raqamli shaklga aylantiriladi. Hujjatlar matn ravshanligini ta'minlash uchun yuqori aniqlikdagi PDF yoki TIFF sifatida saqlanadi.

Optik belgilarni aniqlash ilovasi: OCR dasturi skanerlangan fayllardan matnni ajratib olish va tahrirlash uchun ishlatiladi, bu esa uni elektron ma'lumotlar

³ Hemmings, D. (2019). Legal Heritage and Digital Transformation: A New Age for Archiving Legal Documents. *Legal Technology Review*, 88-102.

⁴ Murray, A. (2018). The Role of Legal History in Shaping National Legal Systems. *International Journal of Legal Studies*, 45-62.

bazasiga kiritish uchun mos keladi. Inson tekshiruvi OCR natijalarining to'g'riligi va sifatini tekshirish uchun o'tkaziladi.

2.3 Ma'lumotlar bazasini yaratish va tashkil etish

Ma'lumotlar bazasini ishlab chiqish: Hujjatlarni samarali saqlash, qidirish va boshqarish uchun zamonaviy ma'lumotlar bazasi yaratilgan. Ushbu ma'lumotlar bazasi tavsiflar, asosiy atamalar va har bir hujjat tegishli bo'lgan huquqiy sohaning qisqacha mazmunini o'z ichiga oladi.

Metadata kiritish: Muallif, sana, hujjat turi, tegishli maydon va boshqa tegishli ma'lumotlar kabi muhim metama'lumotlar har bir hujjat uchun qo'shiladi, bu hujjatlarni qidirish va tahlil qilishni sezilarli darajada osonlashtiradi.

2.4 Sun'iy intellekt va ma'lumotlarni tahlil qilish texnologiyalarini joriy etish

Analitik vositalar: Hujjatlarni chuqur tahlil qilish uchun sun'iy intellekt va mashinani o'rganish algoritmlari qo'llaniladi. Ushbu vositalar huquqiy hujjatlar o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash, tahliliy tushunchalar berish va milliy huquq tizimidagi o'zgarishlarni kuzatish imkonini beradi.

Avtomatlashtirilgan indekslash va tasniflash: Tizim huquqiy hujjatlarni maydon, muallif va hujjat turiga qarab avtomatik ravishda tasniflaydi, ma'lumotlar bazasi samaradorligi va tashkiliyligini oshiradi.

2.5 Jamoatchilikka kirish uchun ochiq platformani yaratish

Foydalanuvchi interfeysi dizayni: keng jamoatchilikka ham, tadqiqotchilarga ham xizmat ko'rsatish uchun foydalanuvchilarga qulay platforma yaratiladi, bu foydalanuvchilarga hujjatlarni osongina qidirish, ko'rish va yuklab olish imkonini beradi. Platforma davlat institutlari, olimlar va keng jamoatchilik ehtiyojlarini qondirish uchun qulaylik uchun ishlab chiqilgan.

Xavfsizlik va maxfiylik kafolati: Platforma hujjatlar ma'lumotlar bazasida ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiyligini ta'minlaydi. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va davlat siri deb hisoblangan ma'lumotlarni himoya qilish uchun maxsus xavfsizlik choralari ko'riladi.

2.6 Markaz faoliyatini baholash va davom etayotgan takomillashtirish

Monitoring va baholash tizimi: Markaz faoliyatini kuzatish va baholash uchun tizim yaratiladi. Ushbu tizim markazning raqamlashtirish, ma'lumotlarni saqlash va axborotni tarqatish kabi sohalardagi natijalarini tahlil qiladi.

Muntazam yangilanishlar va texnik xizmat ko'rsatish: Ma'lumotlar bazasi va platforma muntazam yangilanishlarni oladi, bu esa barqaror texnologik yordamni ta'minlaydi. Yangi hujjatlar qo'shiladi, texnik muammolar ko'rib chiqiladi va foydalanuvchilar uchun doimiy takomillashtirishni ta'minlash uchun xususiyatlar yaxshilanadi.

Ushbu uslubiy qadamlar O'zbekiston huquqiy sohasi uchun milliy raqamli yuridik arxeologiya markazini tashkil etish muhimligini ta'kidlab, huquqiy merosni asrab-avaylash, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va huquqiy ta'limni boyitishda muhim ahamiyat kasb etadi⁵.

3. Muhokama

O'zbekistonda Milliy raqamli yuridik arxeologiya markazining tashkil etilishi mamlakat huquqiy tarixini asrab-avaylash va uni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur markaz nafaqat huquqiy merosni raqamlashtirishga, balki huquq tizimini o'rganishga, ilmiy izlanishlar uchun zamin

⁵ Berman, M. (2020). Artificial Intelligence and Legal Research: Challenges and Opportunities. Law and Technology, 201-217.

yaratishga, milliy huquqiy ta'limni yuksaltirishga ham qaratilgan. Quyida biz ushbu markazni tashkil etishning huquq sohasi uchun ham, jamiyat uchun ham mumkin bo'lgan afzalliklari va muammolarini muhokama qilamiz⁶.

3.1 Huquqiy merosni saqlash

Raqamli arxeologiya markazi tarixiy huquqiy hujjatlarni saqlash uchun katta imkoniyatlarni taqdim etadi. Mamlakatning huquqiy tarixining katta qismi vaqt o'tishi bilan tanazzulga uchrashi yoki yo'qolishi mumkin bo'lgan qog'oz yozuvlarga asoslanadi. Raqamlashtirish orqali ushbu hujjatlar raqamli formatda saqlanib, ularning uzoq umr ko'rishini ta'minlaydi. Bundan tashqari, ularni ommaga ochiq qilish milliy huquqiy merosdan kengroq foydalanish va qadrlash imkonini beradi.

3.2 Ilmiy tadqiqotlar va huquqiy ta'limni rivojlantirish

Huquqiy hujjatlarning raqamlashtirilgan to'plami akademik tadqiqotchilar va huquqshunoslar uchun qimmatli manba bo'lib xizmat qiladi. Markaz huquqiy jarayonlar, me'yoriy-huquqiy bazalar evolyutsiyasi, huquqiy o'zgarishlarning milliy tizimga ta'sirini o'rganishga yordam beradi. Bu ilmiy izlanishlar sifatini oshirish va huquq tarixini huquqiy ta'limga integratsiyalash, talaba-yoshlar va huquqshunoslarning bilimini boyitish imkonini beradi.

3.3 Sun'iy intellekt va analitik texnologiyalar integratsiyasi

Raqamlashtirilgan huquqiy ma'lumotlar bazasini chuqur tahlil qilish, yangi tushunchalarni ochib berish uchun sun'iy intellekt va mashinani o'rganish kabi zamonaviy texnologiyalar qo'llanilishi mumkin. Bu texnologiyalar huquqiy

⁶ Keller, J., & Walker, L. (2021). Digitization of Legal Archives: Global Practices and Challenges. *Legal Informatics Journal*, 307-323.

hujjatlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash, huquqiy tizimdagi o'zgarishlarni kuzatish va turli tarixiy davrlardagi huquqiy manbalarni solishtirish mumkin. Bunday tahliliy imkoniyatlar nafaqat milliy huquq tizimini tushunishni chuqurlashtirish, balki xalqaro huquqiy standartlarga moslashish imkonini ham beradi.

3.4 Ochiq platforma orqali ommaviy kirish

Markaz tomonidan ishlab chiqilgan ochiq platforma huquqiy manbalarni ham jamoatchilik, ham tadqiqotchilar uchun qulayroq qiladi. Foydalanuvchilar hujjatlarni ko'rish, qidirish va yuklab olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ushbu platforma nafaqat huquq sohasi mutaxassislari, balki keng jamoatchilikni ham mamlakatning huquqiy tarixi bo'yicha kengroq ma'lumotga ega bo'lishini ta'minlaydi va shu bilan jamiyatda huquqiy ongni yuksaltirishga xizmat qiladi.

3.5 Xavfsizlik va Maxfiylik masalalari

Raqamli hujjatlarni saqlash va ularni ommaga ochiq qilishda xavfsizlik va maxfiylik muhim ahamiyatga ega. Maxfiy shaxsiy ma'lumotlarni va davlat sirlari hisoblangan ma'lumotlarni himoya qilish uchun maxsus xavfsizlik choralarini ko'rish kerak bo'ladi. Markaz ushbu ma'lumotlarni himoya qilish uchun ilg'or xavfsizlik texnologiyalarini joriy qilishi kerak, bu esa davlat organlari va jamoatchilik ishonchini saqlashda muhim rol o'ynaydi⁷.

4. Natijalar

O'zbekistonda Milliy raqamli huquqiy arxeologiya markazining tashkil etilishi turli sohalarda, jumladan, huquqiy merosni asrab-avaylash, ilmiy

⁷ Shahrukh, A. (2022). The Evolution of Uzbekistan's Legal System: A Historical Overview. Tashkent Law Journal, 70-85.

tadqiqotlarni rivojlantirish, huquqiy ta'limni yuksaltirishda salmoqli natijalar berishi kutilmoqda. Ushbu tashabbusning kutilayotgan natijalari quyidagilar:

4.1 Normativ-huquqiy hujjatlarning saqlanishi yaxshilandi

O'zbekiston huquqiy tarixini raqamlashtirish tarixiy huquqiy hujjatlarning saqlanishini sezilarli darajada oshiradi. Vaqt o'tishi bilan zarar ko'rish, yo'qotish yoki degradatsiyaga moyil bo'lgan qog'ozga asoslangan yozuvlar raqamli formatda xavfsiz tarzda saqlanadi, uzoq muddatli foydalanishni ta'minlaydi va ularni kelajak avlodlar uchun himoya qiladi. Saqlash bo'yicha ushbu sa'y-harakatlar O'zbekiston huquqiy evolyutsiyasining ishonchli ombori bo'lib xizmat qiladigan raqamli arxivni yaratadi.

4.2 Yuridik manbalardan foydalanish imkoniyatini oshirish

Jamoatchilik, tadqiqotchilar va huquqshunoslar uchun ochiq platforma yaratish orqali markaz huquqiy hujjatlardan foydalanish imkoniyatini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu platforma foydalanuvchilarga tarixiy huquqiy materiallarni osongina qidirish, ko'rish va yuklab olish imkonini beradi, bu manbalarning akademik tadqiqotlar va yuridik amaliyot uchun mavjudligini oshiradi. Ushbu materiallarga jamoatchilikning kirishi oshkoralikni oshirishga va jamoatchilikning mamlakat huquqiy tarixi bilan kengroq ishtirok etishiga olib keladi.

4.3 Huquqiy tadqiqotlar va ta'lim sohasidagi yutuqlar

Yuridik materiallarni raqamlashtirish O'zbekistonning huquqiy evolyutsiyasini chuqurroq tushunishga yordam beradi, huquqshunos olimlarga tarixiy huquqiy matnlarni tahlil qilish uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Huquqiy hujjatlarning to'liq manbasini taqdim etish orqali markaz qonunlar, me'yoriy hujjatlar va sud qarorlarini ishlab chiqish bo'yicha akademik tadqiqotlarni qo'llab-

quvvatlaydi. Bundan tashqari, talabalar va mutaxassislar milliy huquq tizimining asoslarini o'rganish uchun birlamchi huquqiy manbalardan foydalanishlari mumkinligi sababli yuridik ta'lim yanada boyitiladi⁸.

4.4 Huquqiy tahlilda zamonaviy texnologiyalardan kengroq foydalanish

Sun'iy intellekt va mashinalarni o'rganish texnologiyalarini joriy etish markazga huquqiy hujjatlar bo'yicha murakkab ma'lumotlarni tahlil qilish imkonini beradi. Ushbu texnologiyalar qonunlar va qoidalar evolyutsiyasining naqshlari, munosabatlari va tendentsiyalarini aniqlashga yordam beradi. AIdan foydalanish, shuningdek, hujjatlarni samarali tasniflash va turkumlashtirishni osonlashtiradi, bu turli huquqiy davrlarning qiyosiy tahlillarini o'tkazishni va huquqiy tizimning vaqt o'tishi bilan qanday o'zgarganini tushunishni osonlashtiradi.

4.5 Xalqaro yuridik stipendiyaga qo'shgan hissasi

Milliy raqamli yuridik arxeologiya markazi O'zbekistonning huquqiy hujjatlarini xalqaro hamjamiyatga taqdim etib, butun dunyo olimlariga mamlakat huquqiy merosini o'rganish imkoniyatini beradi. Ushbu tashabbus O'zbekistonning global huquqiy tadqiqotlardagi nufuzini oshiradi va milliy huquq tizimlarining tarixi va rivojlanishi bo'yicha xalqaro hamkorlikni rivojlantiradi.

4.6 Huquqiy tizimni modernizatsiya qilishni qo'llab-quvvatlash

Markaz tarixiy huquqiy hujjatlarni tahlil qilib, zamonaviy texnologiyalarni o'zida mujassam etgan holda O'zbekiston huquq tizimini izchil rivojlantirishga xizmat qiladi. Raqamlashtirilgan materiallardan olingan tushunchalar xalqaro

⁸ Orziqulov Elnur, and Javoxir Eshonqulov. 2024. "RAQAMLI PLATFORMALARDA FOYDALANUVCHILAR SHAXSIY MA'LUMOTLARINI HIMOYA QILISH". Journal of New Century Innovations 65 (3): 166-72. <https://scientific-jl.org/new/article/view/3738>.

standartlarga yanada moslashish va mamlakatning qonunchilik bazasi samaradorligini oshirish uchun huquqiy islohotlarni amalga oshirish mumkin bo'lgan sohalarni aniqlashga yordam beradi.

4.7 Aholining huquqiy madaniyatini oshirish

Huquqiy hujjatlarning aholiga yetkazilishi keng aholining huquqiy madaniyatini sezilarli darajada oshiradi. Fuqarolar mamlakatning huquqiy tarixini, qonunlarining rivojlanishini va huquqiy tizim doirasidagi huquqlarini yaxshiroq tushunish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bunday shaffoflik O'zbekistonda huquqiy jarayonlarda jamoatchilik ishtirokini yanada faollashtirish va umumiy huquqiy madaniyatni oshirishga xizmat qilishi kutilmoqda⁹.

5. Xulosa

O'zbekistonda Milliy raqamli yuridik arxeologiya markazining tashkil etilishi mamlakatning huquqiy va texnologik evolyutsiyasida hal qiluvchi bosqich bo'ldi. Dunyo raqamli vositalarning kuchini tobora ko'proq qamrab olayotgan bir paytda, O'zbekiston nafaqat o'zining boy huquqiy merosini saqlab qolish, balki uni mahalliy va xalqaro miqyosda kengroq auditoriya uchun yanada ochiq va foydali qilish uchun noyob imkoniyatga ega. Mazkur markaz huquqiy hujjatlarni raqamlashtirish, tartibga solish va saqlash, mamlakat huquqiy tarixini kelajak avlodlar uchun asrab-avaylash, uning rivojlanishini o'rganish va tahlil qilishga ko'maklashishda muhim institut bo'lib xizmat qiladi.

Tarixiy huquqiy matnlarni raqamlashtirish orqali markaz ushbu muhim hujjatlarni jismoniy emirilish, yo'qotish yoki yo'q qilish xavfidan himoya qiladi. Huquqiy manbalarning raqamli saqlanishi istalgan vaqtda va istalgan joyda foydalanish mumkin bo'lgan bebaho omborni yaratadi, bu esa O'zbekiston

⁹ UNESCO (2015). Guidelines for the Preservation of Legal Documents in the Digital Age. UNESCO Digital Preservation Series.
SJIF: 5.051

huquqiy tarixini olimlar, talabalar va huquqshunoslar uchun keng foydalanish imkonini beradi. Bundan tashqari, bu ochiqlik oshkoralikni oshiradi, jamoatchilikka huquq tizimi bilan aloqa qilish va qonunlar mamlakat tarixi davomida qanday rivojlanganligini tushunish imkoniyatini beradi.

Markaz faoliyatiga sun'iy intellekt va mashinani o'rganish texnologiyalarining integratsiyasi huquqiy hujjatlar tahlili va tasnifini sezilarli darajada yaxshilaydi. Ushbu texnologiyalar huquqiy tizimdagi qonuniyatlar, munosabatlar va o'zgarishlarni aniqlashga yordam beradi, zamonaviy huquqiy islohotlar uchun tarixiy tushunchalar va amaliy natijalarni taqdim etadi. Bunday tahliliy imkoniyatlar O'zbekiston huquq tizimini global kontekstda o'rganish imkonini beradi, boshqa milliy huquq tizimlari bilan taqqoslash imkonini beradi va O'zbekistonning qonunchilik bazasini xalqaro standartlarga moslashtirishga yordam beradi.

Milliy raqamli yuridik arxeologiya markazi huquqiy merosni saqlash va tahlil qilish bilan bir qatorda huquqiy ta'lim va tadqiqotlarga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Yuridik mutaxassislar va akademiklar birlamchi manbalarga oson kirish, huquqiy tamoyillar va qonunlarning vaqt o'tishi bilan evolyutsiyasi haqidagi tushunchalarini boyitishdan foyda ko'radilar. Bu, o'z navbatida, O'zbekistonda yuridik bilim va amaliyot sifatini oshiradi, mustahkam va xabardor yuridik hamjamiyatni rivojlantirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, markazning ochiq raqamli platformasi davlatning huquqiy tarixi bilan jamoatchilikning faolligini kuchaytiradi va kengroq aholi orasida huquqiy savodxonlikni oshiradi. Fuqarolar o'zlarini tartibga soluvchi huquqiy asoslar to'g'risida kengroq ma'lumotga ega bo'lishlari sari markaz

huquqiy madaniyatni yuksaltirishga hissa qo'shadi, bu esa yanada xabardor, faol va qonunga itoatkor jamiyatni rivojlantirish uchun zarurdir.

Vanihoyat, Milliy raqamli yuridik arxeologiya markazi O'zbekistonning jahon huquqiy sahnasidagi mavqeini oshiradi. O'zining huquqiy hujjatlarini xalqaro hamjamiyatga taqdim etish orqali markaz transchegaraviy tadqiqotlar va hamkorlikni rivojlantirish, O'zbekistonning noyob huquqiy merosini namoyish etish va milliy huquq tizimlari evolyutsiyasi bo'yicha global muhokamaga hissa qo'shish imkonini beradi. Ushbu xalqaro miqyosdagi ta'sir O'zbekistonning ham istiqbolli, ham boy tarixiy kontekstga asoslangan huquqiy tizimni modernizatsiya qilish va rivojlantirishga sodiqligini yanada mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda Milliy raqamli huquqiy arxeologiya markazining tashkil etilishi nafaqat huquqiy tarixni saqlash, balki ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, huquqiy ta'lim va jamoatchilikni jalb qilish uchun ham keng ko'lamli natijalar beradi. Markaz o'tmish va bugun o'rtasida ko'prik bo'lib, O'zbekistonning huquqiy merosini asrab-avaylash, tushunish va jamiyat farovonligi yo'lida foydalanishni ta'minlaydi. Bu tashabbus nafaqat O'zbekistonning huquqiy infratuzilmasini modernizatsiya qilish yo'lidagi qadam, balki mamlakat huquqiy tarixi kelajakni xabardor qilish, ilhomlantirish va shakllantirishda davom etishini ta'minlashga qaratilgan kuchli majburiyatdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kowalski, W. (2016). Digital Preservation and the Importance of Archiving Legal Documents. *Journal of Legal Informatics*, 156-170.
2. Hemmings, D. (2019). Legal Heritage and Digital Transformation: A New Age for Archiving Legal Documents. *Legal Technology Review*, 88-102.

3. Murray, A. (2018). The Role of Legal History in Shaping National Legal Systems. *International Journal of Legal Studies*, 45-62.
4. Berman, M. (2020). Artificial Intelligence and Legal Research: Challenges and Opportunities. *Law and Technology*, 201-217.
5. Keller, J., & Walker, L. (2021). Digitization of Legal Archives: Global Practices and Challenges. *Legal Informatics Journal*, 307-323.
6. Shahrukh, A. (2022). The Evolution of Uzbekistan's Legal System: A Historical Overview. *Tashkent Law Journal*, 70-85.
7. UNESCO (2015). Guidelines for the Preservation of Legal Documents in the Digital Age. UNESCO Digital Preservation Series.
8. The World Bank (2022). Digital Transformation of Legal Systems: International Perspectives and Practices. World Bank Report.
9. Karimjonova Laylo Abdumalik qizi, & Javoxir Eshonqulov. (2024). LEGAL AND TECHNICAL ASPECTS OF PERSONAL DATA PROTECTION. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14231936>.
10. Eshonkulov, J. (2024). Legal foundations for the application of artificial intelligence Technologies in the Sports Industry. *American Journal of Education and Evaluation Studies*, 1(7), 240-247. <https://semantjournals.org/index.php/AJEES/article/view/320/287>.
11. Eshonqulov, J. (2024). ELEKTRON DAVLAT XARIDLARINI AMALGA OSHIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI. *Journal of new century innovations*, 65(3), 131-141. <https://scientific-jl.org/new/article/view/3720>.
12. Usmonova, S., & Eshonqulov, J. (2024). HUQUQIY RISKLARNI BAHOLASHDA BIG DATA TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH.

Modern Science and Research, 3(11), 464-471. <https://scientific-jl.org/new/article/view/3724>.

13. Orziqulov Elnur, and Javoxir Eshonqulov. 2024. “RAQAMLI PLATFORMALARDA FOYDALANUVCHILAR SHAXSIY MA’LUMOTLARINI HIMOYA QILISH”. Journal of New Century Innovations 65 (3): 166-72. <https://scientific-jl.org/new/article/view/3738>.

14. Tirkasheva Umida, & Javoxir Eshonqulov. (2024). RAQAMLI PLATFORMALARDA REKLAMA FAOLIYATINI AMALGA OSHIRISH SHARTLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 58(4), 28-38. <https://scientific-jl.org/obr/article/view/3983>.

15. Ergashaliyeva Sevinch, & Javoxir Eshonqulov. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOTDA INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI LITSENZIYALASH . ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 58(4), 9-18. <https://scientific-jl.org/obr/article/view/3981>.

16. Hafizov Diyorbek, & Javoxir Eshonqulov. (2024). ANALYSIS OF LEGAL DOCUMENTS BASED ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LEGAL ACTIVITY. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14231948>.